

Een basisvoorwaarde voor het leren van een vreemde taal is de actieve betrokkenheid van de taalleerder. Een taaldorp, of dat nu vast, mobiel of virtueel, een talenplein of een taalstad is, biedt een uitstekende gelegenheid aan leerlingen van alle niveaus om hun gesproken taalvaardigheid te oefenen en te ontwikkelen. Daarvoor moet een taaldorp wel aan een aantal eisen voldoen. DOOR PETA EISBERG

EEN TAALDORP KOMT NIET UIT DE LUCHT VALLEN

Foto: Anda van Riet

Een dame zit achter een hoge balie. In het Engels vuurt ze een aantal min of meer gesloten vragen van een checklist af op een wat schutterige jongeman met een groot papier voor zijn neus, die aan de andere kant van de balie staat. Zij kijken elkaar niet aan en hij luistert niet naar haar, maar elke keer wanneer er een pauze valt in haar woordenstroom, leest hij, op de volgorde van zijn 'spiekbrief', complete, ongetwijfeld grammaticaal juiste zinnen op. Hij reageert niet op de inhoud van wat de dame zegt, maar houdt wel goed in de gaten of hij geen zinnen van zijn eigen lijst overslaat, wat op zichzelf wel een grote vaardigheid vereist. Hierna zegt de dame in het Nederlands dat hij een acht heeft en ze vult dat cijfer in op een lijst. De jongeman kan vertrekken.

Een tweede taaldorpsituatie. Een groepje leerlingen strijkt neer bij een vrolijk gedekt tafeltje in een lunchrestaurant en buigt zich over de Engelse menukaart. Ze overleggen in het Nederlands over de diverse voorgerechten waaruit ze kunnen kiezen, en bereiden zich voor op wat ze straks tegen de vriendelijke, professioneel geklede ober

zullen zeggen. De ober verstaat uiteraard alleen Engels. De leerlingen moeten dus goed hun best doen om echt te communiceren met hem. Ze bereiden zich voor op het begrijpen van mogelijke reacties van de ober. Ze spreken ook af wie het woord zal gaan doen. Wat jammer nou, ze hadden graag warme tomatensoep gekregen, maar er is alleen nog maar carpaccio, en ze weten niet wat dat is. Als ze uiteindelijk weten wat het is, besluiten ze toch maar iets geheel anders van de menukaart te bestellen: een glas cola en een muffin. Terwijl ze daarvan zitten te genieten, berekenen ze vast wat ze straks zullen moeten betalen. De assistente van de ober heeft inmiddels hun 'paspoortjes' meegenomen en vult achter de daar per situatie aangegeven *can-do statements* een symbooltje in. De leerlingen vertrekken met hun paspoortje naar de Stayokay, waar ze een kamer gaan boeken voor één nacht. Later zal hun eigen leraar de paspoortjes met hen doornemen in een 'gewone' les Engels.

Het moge duidelijk zijn dat alleen in het tweede fragment sprake is van een authentieke en effectieve

leeromgeving voor de leerling. De basisvoorwaarden waaraan een effectieve leeromgeving voor gespreksvaardigheid (*spoken interaction*) moet voldoen, zal ik hieronder beschrijven en toelichten. Een taaldorp dat aan alle regels van de kunst voldoet, vergt heel wat van de begeleiders en deelnemers qua tijd, voorbereiding en organisatie.

Authenticiteit

In het eerste taaldorpfragment is er geen sprake van authenticiteit. Het doel van de activiteit is waarschijnlijk selectie: de jongeman heeft een cijfer gekregen en dat kan soms zelfs betekenen dat zijn overgang naar het volgende leerjaar van zijn opleiding daarvan afhangt. Van een leeromgeving – laat staan een veilige of effectieve leeromgeving – kunnen we hier niet spreken. Er wordt niet geleerd door de leerling, er wordt slechts beoordeeld door een docent.

In het tweede voorbeeld is het doel van de activiteit juist door middel van samenwerking en het inzetten

van strategieën, zoals bijvoorbeeld het onderhandelen over de betekenis van een taaluiting, te komen tot werkelijke communicatie: men krijgt iets gedaan bij een ander en leert tegelijkertijd. Hier is het taaldorp een weloverwogen, effectieve simulatie die leerlingen de gelegenheid biedt om te laten zien wat ze kunnen op het gebied van voornamelijk gesproken communicatie in de vreemde taal. Authenticiteit staat voorop. In een situatie waarin iemand de vreemde taal moet spreken omdat de gesprekspartner geen Nederlands verstaat, bereidt men zich ook voor op een gesprek. Als je een kamer in een Stayokay wilt boeken of wilt vragen hoe je aan een ontbijt moet komen de volgende ochtend, probeer je zo'n dialoog eerst 'in je hoofd'. Je kunt je ook nog op enkele mogelijke reacties van de *native speaker* voorbereiden, maar zo iemand zal je beslist ook onverwachte vragen stellen of adviezen geven die je nog niet van tevoren bedacht had. Dan zal je toch om herhaling moeten vragen, of om een lager spreektempo. Leerlingen kunnen zich op deze taalhandelingen voorbereiden en moeten

Een taaldorp is niets meer en niets minder dan een middel waarmee leerlingen hun gespreksvaardigheid kunnen oefenen in de praktijk

laten zien dat ze ook compenserende productieve strategieën kunnen toepassen.

Luoma maakt in *Assessing Speaking* (2004) een onderscheid tussen een aantal van deze vaardigheden die nodig zijn voor het voeren van een gesprek (spoken interaction) en de kennis die nodig is voor geslaagde communicatie. Beide komen aan de orde in een authentiek taaldorp en beide kunnen beoordeeld worden aan de hand van duidelijke can-do statements op grond van het Europees Referentiekader (ERK).

Duidelijke doelen

Het aardige van een taaldorp, in welke geringe vorm dan ook, is dat het niveau gespreksvaardigheid van de leerlingen uitgangspunt is van deze werkvorm. Een taaldorp is niets meer en niets minder dan een middel waarmee leerlingen hun gespreksvaardigheid kunnen oefenen in de praktijk. Dat een taaldorp daarnaast nog kan dienen als selectiemiddel is inderdaad de huidige praktijk, maar dat hoeft niet. Als we van een traditioneel model uitgaan, ontvangen leerlingen les rond een thema, worden er taalfuncties geoefend in een bepaalde situatie die aansluit bij dat thema, en wordt het gebruik van die taalfuncties ten slotte getoetst, geanalyseerd en geëvalueerd, zodat bij een volgend thema voortgeborduurd kan worden op de taalfuncties (met bijbehorend vocabulaire en grammatica).

Helaas is de traditionele toetsvorm die bij de mondelinge vaardigheden aansluit, tijdrovend en weinig authentiek: meestal moeten de leerlingen een zinnetje dat ze in een gesprek – gedeeltelijk – zouden uitspreken nu op papier schrijven met alle risico's van het maken van fouten die er bij gespreksvaardigheid niet toe doen; tegelijkertijd komen bij de traditionele schriftelijke toets zaken die er bij gespreksvaardigheid wel toe doen (uitspraak, doorvraagstrategieën, luisteren en reageren, compenserende strategieën voor receptie en productie, doelgericht samenwerken en onderhandelen) niet aan de orde.

Voor de leerlingen moet duidelijk zijn wat ze straks in een taaldorp moeten kennen en kunnen. De paspoortjes met daarin de beoordelingscategorieën en de aanduidingen van de situaties vormen dan een handig hulpmiddel in de voorbereidende lessen. De leerlingen kunnen zo een inschatting maken van wat er van hen verwacht wordt tijdens het eigenlijke taaldorp.

Voorbereiding van de leerlingen in de reguliere lessen

Leerlingen moeten goed voorbereid worden op 'gespreksvoering'. Dat kan door in de lessen met activerende werkvormen van gesloten naar open dialogen toe te werken. Een voorbeelddialoog aansluitend bij wat de leerlingen al kunnen en weten wordt eerst gesemantiseerd en vervolgens gereproduceerd, waarbij het accent op bruikbare chunks en taalhandelingen ligt. Van daaruit wordt toegewerkt naar vrije productie. In de situaties in het taaldorp gaat het om spontane productie. Ook in de voorbereiding staat steeds het creëren van een authentieke communicatieve behoefte bij de leerlingen centraal. Ze moeten zich kunnen verplaatsen in een authentieke situatie en zich afvragen: hoe kom ik te weten wat ik nodig heb, of hoe krijg ik de dienstverlening of de spullen die ik nodig heb? In het ERK is dit doelgerichte taalgebruik zelfs een aparte categorie in de omschrijving van gespreksvoering.

De kennis van grammaticaregels en vocabulaire rond thema's biedt leerlingen in theorie de mogelijkheid een oneindig aantal correcte taaluitingen te construeren, maar in de praktijk blijkt daar weinig van terecht te komen. Als leerlingen echter de taalblokjes (chunks) eerder gehoord en geoefend hebben als eenheid, kunnen ze die makkelijk uit hun geheugen terughalen, zodat ze tijd en energie overhebben om zich op andere aspecten van communicatie te richten.

Door leerlingen een voorbereidende complexere taak te geven waarbij ze, in plaats van een complete dialoog uit hun hoofd te laten leren, actief betrokken worden bij

Berlage Lyceum Amsterdam

het zich inleven in de situatie van een gesprekspartner, kunnen ze zo'n situatie beter visualiseren. Ze stellen zich dan echt de situatie voor en bedenken daar zinnen bij. Uiteindelijk loopt het gesprek wel anders dan gedacht, maar bepaalde structuren of voorspelbare elementen uit die voorbereidingsfase gebruiken ze wel.

Voorbereiding van de native speakers

Als collega's van andere vakken, of zelfs ouders of oudere leerlingen ingezet worden als native speakers, dan moeten deze zich ook goed in hun rol kunnen verplaatsen. In een taaldorp moeten leerlingen communicatieve strategieën gebruiken om echte problemen op te lossen. Ook de native speakers moeten dus goed op hun taak voorbereid worden en goed weten met welke opdracht leerlingen in hun 'situatie' terecht komen en een heel arsenaal aan problemen in voorraad hebben.

Hoe meer gebruiks- en verbruiksartikelen in authentieke situaties ingezet worden, hoe beter ook de native speakers zich in de situatie kunnen verplaatsen en hun rol als douanier, kledingverkoopster of winkelier kunnen uitvoeren. Ook op hun rol als beoordelaar zullen deze mensen grondig voorbereid moeten worden, onder andere door hen te laten oefenen in rollenspellen en met de paspoortjes.

Assessment

Om bepaalde aspecten van gespreksvaardigheid te beoordelen is het handig om in de paspoorten de descriptors van het ERK voor gespreksvoering te gebruiken, en die toe te spitsen op het verwachte niveau en de in het taaldorp gebruikte gespreksituaties. Er wordt gewerkt met een vierpuntsschaal, zodat de beoordelaar tot een duidelijke keuze wordt gedwongen. Beoordelaars gebruiken vier symbooltjes, die in het paspoort per situatie worden aangegeven. Voor iedere situatie die een leerling bezocht heeft, krijgt hij per aspect een symbooltje. De leerlingen kennen de symbolen niet en kunnen de resultaten dus niet met elkaar vergelijken.

Leerlingen moeten goed voorbereid worden op 'gespreksvoering'. Dat kan door in de lessen met activerende werkvormen van gesloten naar open dialogen toe te werken

Als een leerling vijf situaties doorlopen heeft, is hij aan het eind van de reis dus vijfmaal op dezelfde aspecten van taalvaardigheid beoordeeld door vijf verschillende, getrainde beoordelaars. Op deze manier wordt de beoordeling minder subjectief en daardoor betrouwbaarder. De eigen docent geeft vervolgens later in de klas feedback.

De resultaten van de leerlingen dienen zo als richtlijn voor het opstellen van nieuwe onderwijsdoelen voor de docent en nieuwe specifieke leerdoelen voor de leerlingen.

Ten slotte

Motivatie, creativiteit, inzet, organisatietalent en visie zijn nodig om een effectief en authentiek taaldorp neer te zetten. Een basisvoorwaarde voor het leren van een vreemde taal is de actieve betrokkenheid van de taalleerder. Voor een effectief taaldorp is de betrokken voorbereiding daarop door docenten, native speakers, assessoren en leerlingen nodig. Ook de evaluatie van het hele proces dat geleid heeft tot de uitvoering van een taaldorp op een school, verdient daarom aandacht.

Een effectief en goed verlopen taaldorp, waar alle betrokkenen met tevredenheid op terugkijken, komt niet uit de lucht vallen, maar is een geweldige stimulans voor een nieuwe kijk op de eigen praktijk. ■

LITERATUUR

Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dörnyei, Z. (2009). *The psychology of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Luoma, S. (2004). *Assessing speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.